

ulemâ mensupları arasında köprü vazifesi görmüştür. Onun liderliği döneminde teşkilât diğer dinî gruplara kardeşlik duygularıyla yaklaşmış, özellikle aralarında dinî anlayış farklılıkları bulunan Muhammediyye ile yakın ilişkiler kurmuştur. Ahmed Siddîk'in dinî ve fikrî gelişiminde ağabeyi Mahfûz Siddîk, Nehdatü'l-ulemâ'nın kurucularından KH Hâşim Eş'arî ve oğlu KH Vâhid Hâşim, Pasuruanlı âlim KH Abdülhamîd gibi geleneksel din âlimlerinin etkisi vardır. Siyasî tavırlarında ise uzlaşmacı özellikleriyle tanınan Endonezya'nın ilk devlet başkanı Sukarno ile Muhammed Hatta ve Sutan Şahrîr gibi devlet adamlarının etkilerinin olduğu belirtilir.

Ahmed Siddîk, geleneksel İslâm düşüncesindeki "vasat / tavassut, itidal, tevâzün" gibi kavramları kullanarak meslek hayatında ılımlılık, orta yol, dengeli olma, sakinlik ve ağırbaşlılık prensiplerini ön plana çıkarmış, İslâm'ın uzlaşmacı ve hoşgörülü yapısının temel dinamikleri kabul ettiği bu prensipleri daha çok yöneticilerle karşı karşıya geldiğinde bir müslümanın takip etmesi gereken ilkeler olarak görmüştür. Ona göre bu prensipler kişiye insanlığın çeşitliliğinin kabulünü, başkalarına saygıyı ve onları anlamaya çalışmayı öğretmekte; siyaset alanında devletin muhafazasını, Allah'ın emirlerine açıkça aykırı hareket etmedikçe mevcut devlet başkanına saygıyı ve hükümetlerin yaptıkları yanlışların uygun yolla düzeltilmesini öngörmektedir. Diğer taraftan müslüman toplumun mânevî ve dinî hayatını tehlikeye sokabilecek fikir ve hareketlere karşı her zaman uyanık olunmasını tavsiye etmiştir. Bu görüşlerin en etkili biçimi, onun 1980 yılında Nehdatü'l-ulemâ'nın hareket çizgisi olarak sunduğu *Khitthah Nahdliyah* adlı eserinde yer almıştır.

Eserleri. 1. *Disekitar Soal Idjtihad dan Taqlid* (Jakarta 1950). Ahmed Siddîk'in dinî konulardaki görüşleriyle ictihad ve taklit gibi kavramlar üzerine yaptığı açıklamaları ihtiva eder. 2. *Pedomana Perpikir NU* (Jakarta 1969). Nehdatü'l-ulemâ teşkilâtının yapısı ve hedefleriyle ilgili ilk eseridir. 3. *Khitthah Nahdliyah* (Bangil 1980). Müellifin temel görüşlerini ortaya koyan en önemli eseridir. İlk defa 1979 yılında basılan eserin çeşitli konferans ve konuşmalarından derlenmiştir. Hacminin küçüklüğüne rağmen Nehdatü'l-ulemâ kadroları içerisinde bir reform hareketi geliştirmek için rehber kabul edilmiştir. Eserde siyaset dışı dinî bir cemiyet olarak Nehdatü'l-ulemâ'nın misyonu ve 1926 tarihli kuruluş tüzüğüne dönüşü

ele alınmıştır. 4. *Pemulihan Khitthah Nahdlatul Ulama* (Jakarta 1983). Bir önceki eserle benzer konuları içerir. 5. *Islam, Pancasila dan Ukhuwah Islamiyah* (Jakarta 1985). İslâmîyet ile Pancasila'nın çatışmadığı yönündeki görüşlerini ve İslâm kardeşliğini konu alan yazılarından oluşur. 6. *Zikrû'l-ğâfilîn*. Yazarın tasavvufa dair görüşlerini içeren küçük bir risâlesidir. Ahmed Siddîk'in teşkilâtın Ehl-i sünnet çizgisini ele alan *Arah Perjuangan NU dan Ahlu Sunnah wal Jamaah* adlı bir kitabı daha vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmad Siddiq, *Khitthah Nahdliyah*, Bangil 1980; Hairus Salim HS – Ridwan Fakla AS, "KH Achmad Siddiq: Pemikiran Keagamaan dan Kenegaraan", *Biografi 5 Rais Amm Nahdlatul Ulama* (ed. H. Abdussami – R. Fakla AS), Yogyakarta 1995, s. 141-178; G. Barton, "Islam, Pancasila and the Middle Path of Tawassuth: The Thought of Achmad Siddiq", *Nahdlatul Ulama: Traditional Islam and Modernity in Indonesia* (ed. G. Barton – G. Fealy), Clayton 1996, s. 119-128; M. van Bruinessen, "Traditions for the Future: The Construction of Traditionalist Discourse within NU", a.e., s. 163-189; a.mf., "The 28th Congress of the Nahdlatul Ulama: Power Struggle and Social Concerns", *Archipel*, sy. 41, Paris 1991, s. 185-200; *Menghidupkan Ruh Pemikiran K. H. Achmad Siddiq* (ed. Munawar Fuad Noeh – Matsuki HS), Jakarta 1999; "Siddiq, K. H. Achmad", *Ensiklopedi Islam*, Jakarta 1999, IV, 269-271; G. Fealy, "Ahmad Siddiq", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2007, fas. 1, s. 75-76.

İSMAİL HAKKI GÖKSOY

AHMED SIRRI BABA

(1895-1963)

Bektaşî tarikatının Mısır'daki son şeyhi.

Arnavutluk'un Leskovik şehrine bağlı Glina köyünde doğdu. Babası, Çoçoli Efendi'nin oğlu Şâhin Efendi'dir. İlk öğrenimini köyünde yaptı. On yedi yaşında babasının rızasıyla Bektaşî tarikatına intisap etti. Leskovik Bektaşî Tekkesi'nin şeyhi Süleyman Baba'nın yanında bir yıl kaldıktan sonra Yunanlılar'ın Leskovik'i ele geçirip civardaki şehirlere saldırmaları üzerine Şeyh Süleyman Baba ve diğer dervişlerle birlikte Yanya'ya göç etti. Burada da kısa bir süre kaldı; ardından Priştine Bektaşî Tekkesi şeyhi Şâban Baba'ya hitaben yazılmış bir mektupla birlikte Priştine'ye gitti ve kendisinden el aldı. 1913'te Yunanlılar bu bölgeyi de ele geçirinçe Şâban Baba ile birlikte İtalya'ya gidip dört ay kadar Salsomaggiore kasabasında kaldı. Daha sonra Kahire'ye geçerek Kaygusuz Sultan Bektaşî Tekkesi'ne yerleşti ve tekkenin

şeyhi Mehmed Lutfi Baba'ya intisap etti. Ardından şeyhinin izniyle Anadolu'ya gidip Hacı Bektaş-ı Veli'nin türbesini ziyaret etti. Anadolu'da bulunduğu iki yıl boyunca tarikat büyüklüklerinin meclislerine katıldı. 1922'de Tarsus'a gitti. Tarsus Bektaşî Tekkesi'nin şeyhi Sâdık Baba vefat edince Mehmed Lutfi Baba'dan aldığı icâzetle burada şeyhlik makamına geçti. Kaygusuz Sultan Bektaşî Tekkesi şeyhi Mehmed Lutfi Baba'nın kendisine bir mektup yazarak artık iyice yaşlandığını ve Mısır'a gelip tekkenin bazı işlerini üstlenmesini istediğini bildirmesi üzerine Kahire'ye döndü. 1925'te hastalandı. Doktorların hava değişimi tavsiye etmeleri üzerine Arnavutluk'a gitti. Altı ay sonra Bağdat, Kerbelâ ve Necef'i ziyaret edip tekrar Mısır'a döndü. Ancak nükseden sağlık sorunları yüzünden Selânik'e gitti. Bu sırada Selânik yakınlarında bulunan Katerina Bektaşî Tekkesi'nin şeyhi Câfer Baba vefat edip şeyhlik makamı boş kaldığından bu tekeye şeyh tayin edildi. Sağlığı düzeline kadar yaklaşık iki yıl burada kaldı ve Şeyh Mehmed Lutfi Baba'nın davetine uyarak Mısır'a döndü.

Türkiye'de tarikatların yasaklanmasından sonra Bektaşî tarikatının merkezi haline dönüşen Arnavutluk'ta Sâlih Niyazi Dede Baba 1942'de İtalyanlar tarafından öldürülmüş, ardından halifesi Abbas Hilmi Baba da vefat edince tarikat şeyhsiz kalmıştı. Bu süreçte Bektaşîlik içerisinde yaşanan ayrışma ve bunun neticesinde ortaya çıkan problemlere çözüm bulmak amacıyla, 30 Ocak 1949'da Kahire'de Kaygusuz Sultan Tekkesi'nde Bektaşî tarikatı temsilcilerinin katılımıyla Arnavutluk'ta yaşanan olayların değerlendirildiği bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda Arnavutluk'taki komünist rejimin tayin ettiği bir kişinin Bektaşîliği temsil edemeyeceğine ve dedebabalık makamı için en uygun adayın Ahmed Sırrı Baba olduğuna karar verildi. Bu gelişmenin ardından Kaygusuz Sultan Tekkesi bütün dünyadaki Bektaşîliğin merkezi durumuna geldi ve Ahmed Sırrı Baba bu seçim sonrasında dünya Bektaşîleri'nin lideri unvanını aldı. Ahmed Sırrı Baba, 1950'de seçimleri kazanan Demokrat Parti'nin daveti üzerine Türkiye'ye gitti. Bu sırada böbrek rahatsızlığı yüzünden bir süre İstanbul'da tedavi gördü. Yalova'da Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ile görüştü. 4 Ekim 1952'de İstanbul'da Merdivenköy'de bir dostunun evinde Bektaşî âyini icra ettikleri gerekçesiyle yaklaşık otuz kişiyle birlikte

tutuklandı. Bu olayın ardından mahkeme kararıyla Türkiye'den sürgün edildi. 1953 yılı Aralık ayında kırğınlık içinde Kahire'ye döndüğünde Bektaşiliğin Mısır'daki çöküşü başlamıştı. 1952'de Mısır'da gerçekleştirilen askerî darbeye tekkenin başlıca hâmisî olan Kral Fârûk tahtından indirilip sürgüne gönderilmiş, bir diğer destekçisi Arnavutluk'un devrik kralı Ahmed Zogu, Mısır'ı terketmek zorunda kalmıştı. Ayrıca önemli mevkilerde bulunup tekkeyle bağlantıları olan kimseler yeni yönetimle birlikte bu mevkilerini kaybetmişlerdi. Vakıflarla ilgili yeni kanunların çıkarılmasıyla tekke gelirlerinden mahrum kaldı, yönetimin tutumu yüzünden daha önce tekkeye gelip gidenlerin sayısında da önemli ölçüde azalma oldu.

1957 yılı başlarında Süveyş savaşının hemen ardından tekkenin asıl çöküşü gerçekleşti. Tekkenin bulunduğu arazi istimlak edilip askerî alan haline getirildi. Tekkede son olarak kalmakta olan Ahmed Sırrı Baba'ya ve beş müridine, daha önce Mısır kraliyet ailesine ait olan Kahire'nin güneyindeki Meâdî semtinin dış mahallelerinde bulunan bir villa tahsis edilmiş, ayrıca kendilerine peşin olarak 1000 cüneyh verilmiş, diğer giderleri için de 50 cüneyh aylık bağlanmıştı. Ancak ödeme Vakıflar Bakanlığı tarafından 1959 yılının Mayıs ayına kadar askıya alındı. Aynı yılın Aralık ayında ödenmeye başlanan söz konusu aylık bu defa 10 cüneyhe düşürüldü. Bu da her anlamda tekkenin sonunun geldiğine işaret ediyordu. Ahmed Sırrı Baba dönemin Vakıflar bakanına durumun düzeltilmesi için çeşitli dilekçeler gönderdi. Bunlardan bir sonuç alamayınca bizzat Devlet Başkanı Cemâl Abdünnâsîr'a hitaben dilekçeler kaleme aldı. Ancak bütün teşebbüsler sonuçsuz kaldı. Bu arada dervişlerinden üçü vefat etti, diğer ikisi de bu sıkıntılı duruma

Ahmed
Sırrı Baba

daha fazla dayanamayacaklarını ileri sürüp Amerika'daki yakınlarının yanına göç etti. Ahmed Sırrı Baba birkaç akraba ve dervişin ara sıra yaptığı ziyaretler dışında yalnız kaldı. Bu arada uzun süreden beri mustarip olduğu şeker hastalığı yüzünden bir ayağı kesildi. 1963 yılının Ocak ayı başlarında vefat etti; tekke hazîresinde Bektaşî tacı şeklinde yaptırdığı türbeye özel izinle defnedildi. Böylece Bektaşîlik Mısır'da sona ermiş oldu. Mezar taşına yazılan şiir, Ömer Hayyâm'ın rubâîlerini Arapça'ya tercüme edip yayımlayan dönemin ünlü şairlerinden Ahmed Râmî tarafından kaleme alınmıştır.

Çok sayıda yabancı dil bildiği ve entelektüel bir kimliğe sahip olduğu belirtilen Ahmed Sırrı Baba'nın eserindeki ifadelerinden ve kendisini tanıyanların verdikleri bilgilerden hareketle aşırılıktan uzak bir tasavvufî görüşe sahip olduğu ve yine bu doğrultudaki Bektaşîlik anlayışından yana tavır aldığı söylenebilir. Muhtemelen bu yaklaşımı sebebiyle postnişinliği döneminde Kahire'deki Bektaşî Dergâhı, Kral Fârûk ve Kahire'de ikamet etmekte olan devrik Arnavutluk kralı Ahmed Zogu başta olmak üzere Mısır'ın birçok devlet adamı ve bürokrati ile edebiyat ve sanat dünyasının ünlü simalarının zaman zaman bir araya geldiği bir mekân haline gelmişti. Bu süre içinde kendisine intisap edenler arasında İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin ilk kadrolarında yer alan eski valilerden İhsan Adil Serter ve Kavalalılar hânedanına mensup Hidiv İsmâîl'in torunu Prens Kemâleddin Hüseyin gibi önemli şahsiyetlerin varlığı bilinmektedir. Bu bağlantı sebebiyle Kral Ahmed Zogu'nun kız kardeşi Hürses Rûhiye ile Prens Kemâleddin Hüseyin tekke hazîresine defnedilmiştir.

Ahmed Sırrı Baba'nın Hacı Bektâş-ı Velî'nin hayatı, tarikatın tarihî gelişimi ve Mısır Bektaşîliği hakkında bilgiler ihtiva eden *er-Risâletü'l-Ahmediyye fi târîhi't-tarikati'l-aliyyeti'l-Bektâşîyye* adlı eseri 1934 yılında Kahire'de Türkçe ve Arapça olarak bir arada neşredilmiştir. Bu baskıda, müellifin otobiyografisiyle kendisinden önceki postnişin Mehmed Lutfi Baba'nın biyografisi de yer almaktadır. Dördüncü ve son baskıda müellif esere tarikatın âdâb ve erkânına dair bölümler eklemiş ve Arapça olarak yayımlamıştır (Kahire 1959). Sırrı Baba'nın Mısır'daki Bektaşî Dergâhı'na mensup dervişlerin künyeleri, tekke kütüphanesinde bulunan kitapların listesi, burayı ziyaret eden meşhur simaların kayıtları,

bazı üst makamlara hitaben yazılmış dilekçelerin nüshaları ile bir kısmı kendisine ait şiirlerin yer aldığı defterler ve diğer evrakı ihtiva eden koleksiyon 1972'de Frederick de Jong tarafından Kahire'de bir pazarda bulunarak satın alınmış ve Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır (kayıt nr. MS, Or. 14385).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Sırrı Baba, *er-Risâletü'l-Ahmediyye fi târîhi't-tarikati'l-aliyyeti'l-Bektâşîyye*, Kahire 1353/1934, Arapça bölüm, s. 29-32, Türkçe bölüm, s. 24-28; İhsan Adil (Serter), *Şiirlerim*, Kahire 1950-55, I-III, tür.yer.; Von E. Banneth, *Islamische Wallfahrtsstätten Kairo*, Wiesbaden 1973, s. 65; F. de Jong, *Sufi Orders in Ottoman and Post-Ottoman Egypt and the Middle East*, İstanbul, ts. (The Isis Press), s. 39-54, 176-178; İsmet Dâvistâşî, *er-Remletü'l-beyzâ?: Zikreyâtü Sekenderi (1943-1963)*, İskenderiye 2004, I, 41-67; Frances Trix, *The Sufi Journey of Baba Rexheb*, Philadelphia 2009; J. J. Witkam, "Catalogue of Arabic Manuscripts in the Library of Leiden and Other Collections in the Netherlands", *Codices Manuscripti*, XXI/5, Leiden 1989, s. 473-479; Hüseyin Yazıcı, "Unutulmuş Bir Şair: İhsan Adil Serter", *ŞM*, sy. 10 (2008), s. 71-104; Salih Çift, "Çağdaş Mısır'da Bektaşîlik izleri", *UÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XX/2, Bursa 2011, s. 127-152; a.mlf., "Mısır'da Bir Bektaşî Dergâhı Kütüphanesi", *Tasavvuf*, sy. 28, İstanbul 2011, s. 13-39; a.mlf., "Opposition to Bektâşî Order in Egypt", *İlahiyat Studies: A Journal on Islamic and Religious Studies*, III/1, Bursa 2012, s. 51-72.

Salih Çift

AHMED UBEYD

(أحمد عبيد)

Ahmed Ubeyd b. Muhammed
Hasen b. Yûsuf b. Ubeyd
(1893-1989)

Suriyeli yayımcı,
yazma eser uzmanı ve şair.

27 Haziran 1893'te Şam'da doğdu. Soyunun Enes b. Mâlik'e dayandığı belirtilir. Hıfzını sıbyan mektebinde tamamladı. Bu esnada babası vefat edince kendisiyle annesi ve ağabeyleri ilgilendi. Ardından Reyhâniye Medresesi'ne kaydoldu. Bu yıllarda şiire alâka duymaya başladı ve bir yarışmada ödül kazandı. Hocası Muhammed Hayr et-Tabbân'ın teşvikiyle klasik şiir kaynaklarını incelemeye koyuldu. Osmâniye Medresesi'ne girdikten sonra İslâm kültürüne ait eserleri inceleme arzusu daha da arttı. Şiire ilgisinin yanı sıra tarihî roman, tiyatro gibi alanlarla da meşgul oldu. Yurt içinden ve yurt dışından kitaplar getirtir, bunları inceler, fihristlerini çıkarır, bazı yerlerini ezberlerdi.

1908'de ağabeyi Selim'in isteği üzerine tıp öğrenimine hazırlık amacıyla Mektebû